

Transkribering Ämbetet #2 Möt rektor Martin Hellström, Mälardalens universitet

Musik

Programledare Välkommen till Ämbetet. En podd om högre utbildning signerad universitetskanslersämbetet. Jag heter Urban Göranson. Förutom att vi här i Ämbetet berättar om Universitetskanslersämbetets verksamhet så ger vi också plats för samtal med en rektor från något av Sverige cirka 50 universitet och högskolor. Först ut i den här samtalsserien besöker Ämbetet Mälardalens universitet i Västerås och träffar rektor Martin Hellström. Välkommen till Ämbetet Martin!

Martin Hellström Tack så mycket.

Programledare Det är inte det vanligaste att du får besök på det här sättet. Hur känns det?

Martin Hellström Verkligen inte. Överraskade positivt. Jag ser fram emot den här intervjun.

Programledare Härligt.

Studiospeaker Martin Hellström föddes 1962 i dåvarande Västtyskland där han växte upp i staden Essen. Hans favoritämne i skolan var matematik. Men Martin väljer istället att satsa på humaniora och när han är 28 år disputerar han i tysk litteraturvetenskap vid Bochum. Ett universitet i Ruhr-området.

I början av 90-talet flyttade han så till Sverige och där hade intresset för det tyska språket och tysk kultur blommat upp efter muren fall och Martin Hellström fick en tjänst som utländsk lektor vid Umeå universitet.

Därefter följde några år då han jobbar som forskare vid olika universitet. Blev perfekt och sedan 2011 befordrades han till professor i tyska med litteraturvetenskaplig inriktning vid Göteborgs universitet. Det är strax därpå som Martin Hellström lämnar Göteborgs universitet och påbörjar sin rektorsbana. Först blev han prorektor vid Borås Högskola och år 2017 rektor vid högskolan Väst i Trollhättan. Hösten 2022 blir han rektor för Mälardalens universitet. Samma år som Mälardalens högskola blir just universitet. Det är också Sveriges senast utnämnda universitet.

Martin Hellström Ja, eller som vi också brukar säga det yngsta universitetet i Sverige. Vilket är lite roligt med tanke på att vi just i dagarna firade att Sveriges första gymnasieskola, Rudbeckiska gymnasiet i Västerås,

firade sitt jubileum. Så Sveriges första gymnasium och Sveriges yngsta universitet de befinner sig i Västerås.

Programledare Vilken härlig kunskapsbrygga. Traditionen går vidare.

Martin Hellström Ja, verkligen och inte minst med tanke på att biskop Rudbeck, eller Rudbeckius, han bildade den här skolan och brann för inkluderingsfrågor som vi idag skulle kanske uttrycka det. Han hade stort engagemang för personer och människor som inte hade så bra ställt. För de fattiga och för de som inte hade tillgång till bildning. Så på så sätt tycker jag att det är en väldigt bra poäng och en bra och stolt tradition som Mälardalens universitet befinner sig i. Genom att vi har väldigt många studenter från studieovan bakgrund. Vi har många studenter som har en bakgrund i andra länder och kulturer. Antingen själva eller genom sina föräldrar som tidigare kommit till Västerås eller Eskilstuna. Så jag är väldigt glad för att stå i en sån tradition här i Västerås som den biskopen egentligen grundade för 400 år sedan.

Programledare Martin, om du skulle ge en bild av Mälardalens universitet. Vad är helheten här? Vad är ni specialiserade på? Vad är ni duktiga på?

Martin Hellström Ja, det är ju jättemycket vi är duktiga på men om du frågar så då skulle du säga att vi är väldigt duktiga på att samverka med industrin men även med samhället i övrigt. Och just inom samverkan har vi väldigt intressanta forskningsprojekt. Också lyckats få jättestora pengar som finansierar forskningen.

Programledare Vad är det för forskningsprojekt?

Martin Hellström Tittar vi tillbaka lite historiskt är det inom ingenjörsvetenskapliga fältet och inbyggda system. Informatik. Den typen av frågeställningar. Även framtidens energi är ett ämne som, eller kunskapsfält, som växer sig starkt. Det är de områdena. Det vi satsar på just nu är att vidga synen på samverkan och jobbar mer med frågor som välfärd, vård och skola till exempel. Vi har någonting som är unikt här i Sverige så vitt jag förstår det nämligen det som vi kallar för samhällskontraktet. En överenskommelse med både kommuner i Eskilstuna kommun och Västerås kommun och även Sörmland, Västmanland. Där vi har satsningar för att öka samproduktionen i den samhällsliga sektorn. Man måste också notera att industrin själv ser sig mer och mer som en samhällsutvecklare och föregångare. Man kan ju titta på det som händer nu i norra Sverige. Den gröna omställningen. Den leds ju inte av politiken eller av akademien utan det är ju industrin som är motorn i detta.

Programledare Det är samma i den här bygden menar du?

Martin Hellström Ja, jag tror att förståelsen att industrin är en samhällsutvecklingsfaktor och det har den säkert alltid varit, men förståelsen att det är så den har tilltagit. Så industrin själv ser sig som en samhällsaktör. Och här tycker jag att vi har en hel del att lära oss. Också steppa upp. Därför att om inte vi som akademi eller våra studenter är eller blir samhällsaktörer på basis av kunskap i olika discipliner vem annars skulle kunna vara så? Jag ser det som en central mission att vi spinner vidare på det här och gör det explicit och ser våra studenter som samhällsaktörer och förser dem med den kompetensen och de kompetenser som krävs för att kunna vara det. På grund av gedigen kunskap på vetenskaplig eller konstnärlig grund.

Programledare Martin, hur känns det att axla den här rollen som rektor, myndighetschef, för Mälardalens universitet?

Martin Hellström Jag tycker givetvis att det är en spännande utmaning och det tycker jag fortfarande och vi har en hel del arbete att göra för att utveckla universitet som ett universitet. Det vill säga strukturer och processer för kvalitetsarbete för en större inblandning av den kollegiala kompetensen. Men de stora idéerna och de stora visionerna, ja det är att vi jobbar mer konkret med internationalisering till exempel. Även mer med mångdisciplinära program. Och egentligen är det min tolkning av Mälardalens universitets vision, som säger att vi skall vara progressiva. Vi ska samverka för att skapa en bättre framtid. Och om man vill skapa en bättre framtid så är det den uppgiften som är komplex och en global utmaning. Det innebär att vi måste ta det utifrån många olika discipliner. Vi måste fösa ihop olika discipliner i våra program för att ge våra studenter bättre förutsättningar och vi måste koppla våra studenter till andra studenter i andra länder. Så min idé är att alla våra program framöver har minst två, tre systerprogram någonstans i världen. Där det minst är en modul eller en kurs och helst två, tre. Där dessa studenter kan kommunicera med varandra. Så varför till exempel fungerar ekonomin i ett land på det här sättet, det skulle aldrig fungera så hos oss? Alltså utifrån den typen av frågeställningar. Att man får en bättre förståelse för de internationella utmaningarna. Därför att våra studenter är de som framöver måste jobba för en bättre framtid för oss. De måste se till att vi får en mer hållbar framtid och då tänker jag att det måste vara ett konkret avtryck i våra utbildningar som gör att våra studenter förstår vad det här handlar om. Det handlar om mångdisciplinaritet, det handlar om internationellt engagemang.

Programledare Martin, du säger att du ser gärna en ökad internationalisering för Mälardalens universitet och därmed också en mångdisciplinarisering, och du som humanist, tänker jag, vill väl gärna väva in det ämnesområdet i det mångdisciplinära tänket?

Martin Hellström Ja, det tänker jag absolut göra men kanske inte på det sätt som många tror. Jag får ofta frågan om det ska det bli mer tyska, ska det bli mer litteraturvetenskap nu? Nej, inte på det sättet. Men jag är väldigt imponerad av försök som man har gjort på KTH för 25 år sedan i kurser och i program på avancerad nivå som handlar om praktisk kunskap och yrkesutveckling. Som på sätt och vis också dyker upp i arbetsintegrerat lärande på högskolan Väst i Trollhättan. Där läser man delvis.

Man läser skönlitteratur, man läser filosofiska texter, man tittar på film, man tittar på bilder, man lyssnar på musik och utifrån det problematiserar den kunskap som man utvecklas i inom sin disciplin. Så till exempel inom vård då kan man läsa om Aristoteles och förhålla sig till det man har lärt sig i sin vårdutbildning utifrån Aristoteles idé om när, hur och vad ska man kunna till exempel. Så jag tror att det är jättemycket humaniora som vi behöver och samhällskunskap, beteendevetenskap, etiska frågeställningar, filosofiska frågeställningar som ska in i våra utbildningar. Som kan vara tekniska utbildningar, vård-, lärarutbildningar. What ever. Det är så jag tänker och så jag tänker mig in humaniora i våra utbildningar.

Programledare Du nämnde tidigare Martin, att du är född, uppvuxen och till stor del också självklart utbildad i Tyskland. Jag är lite nyfiken på, eftersom du förmodligen har god kunskap om det här, om du skulle jämföra Sverige med Tyskland. Hur skiljer sig synen på kunskap mellan länderna? Finns det någon skillnad i kunskapssynen?

Martin Hellström Det är svårt att generellt svara på det. Min personliga upplevelse är att kunskapssynen i Sverige är mer positivistiskt faktaorienterad. I Tyskland handlar det mer om de generiska kompetenserna. På till exempel avancerad nivå och även på grundstudienivå faktiskt.

Programledare Har utbildning en större betydelse i Tyskland än i Sverige?

Martin Hellström Alltså, det är en väldigt svår fråga tycker jag. Jag skulle vilja säga så här. I Tyskland är man mer fokuserad på den formaliserade utbildningen. I Sverige är man mer intresserad av kunskapsutveckling och lärandet. Sen, och det är nästan motsägelsefullt att säga detta, i Tyskland är det ändå så att det är bara 50 % knappt, eller kanske har det förändrats att det kanske är 50 % drygt, men någonstans där av befolkningen som tar studenten. Övriga lämnar skolan efter tio år. Realskolan till exempel och går direkt in i någon yrkeshögskola eller någon yrkesutbildning. Sen har man på senare år sett till att man i Tyskland kan komplettera sin utbildning. Även på universitetsnivå, trots att man saknar den formella kompetensen i gestalt av studenten. Man har ett annat system av validering av praktisk kunskap som gör det möjligt att man efter si och så många år i yrkeslivet, per automatik nästan, kan valideras in i vissa högskole- universitetsutbildningar. Det är ett sätt som jag tycker är bra och fungerar bättre än i Sverige. Där vi är lite för nitiska när det kommer till validering av praktisk kunskap.

Programledare Ja, vi ser hellre till teorin om man säger så. Läskunskap.

Martin Hellström Men en sak som jag nämnde när vi firade 400 år Rudbeckianska gymnasiet i Västerås. Det var att en skola, och det gäller även högskola och universitet, är alltid en spegel av samhället och i Sverige där man har ett barnvänligt samhälle har man alltid en barnvänlig skola. Medan man i länder där man inte har ett barnvänligt samhälle aldrig kommer att ha en barnvänlig skola. Det hjälper inte med pedagogiska teorier. Och det är verkligen en insikt som har uppstått i mig. Jag menar att man borde vara stolt över i Sverige. För även om vi får studenter som har sämre eller

dåliga kunskaper så har de ändå lärt sig hur man hanterar detta och hur man kan ge järnet bara man har bestämt sig. Nu vill jag ta den där utbildningen. Då har man ändå lärt sig alltså hur man angriper och effektivt kan lära sig saker. Så det tycker jag är en stor stor fördel. Och skulle kunna jämföras med ett system där man mer kämpar för goda betyg och där det är nödvändigt med goda betyg, först i gymnasiet för att ta sig vidare till universitet. Sedan goda betyg, toppbetyg från högskolor och universitet för att få toppjobb. Det är den tyska modellen. Så den är inte att föredra, tycker jag. Jag tror nog att jag litar mer på den svenska modellen.

Programledare Universitetskanslersämbetet, vi i ju myndighetens i Sverige som lägger ut riktlinjerna för de högre lärosätena och ser till att ni så kallat följer dem. Hur ser du på förhållandet mellan ert universitet och Universitetskanslersämbetet?

Martin Hellström På en generell nivå så tycker att det är väldigt positivt. Jag har ju erfarenheter från andra lärosäten, alltså både Borås och Trollhättan högskolan väst, och jag har ändå under alla dessa år upplevt UKÄ som kvalitetsdrivande. Som då och då dyker upp och ställer relevanta frågor.

Programledare Vad kan det vara? Vad har du utsatts för, höll jag på att säga?

Martin Hellström Ja, det mesta är väl kvalitetssäkringssystem. Om man då inte går för långt tillbaka, och då tänker jag att det är ett väldigt viktigt arbete som UKÄ har skött på ett väldigt bra sätt. Sen är det alltid så, att om man får kritik så är man inte lika glad som om man får positivt kritik. Men de flesta inser nog att den processen och frågorna och utredningarna, de är jätteviktiga för att kunna kvalitetssäkra och kvalitetsutveckla lärosätena.

Programledare Du känner att de modeller som vi har, metoder, fungerar bra?

Martin Hellström Ja, det tycker jag. Inte minst så är de ett stöd för universitetsledningarna att bedriva den typen av arbete. Det är mycket svårare att bedriva den på egen maskin därför vi har så många saker att prioritera. Vi skulle inte prioritera detta kanske på samma sätt och då är det bra om man har UKÄ i nacken, om man får uttrycka sig så. För då kan du inte prioritera det. Det tycker jag är jätteviktigt och bra. Sedan beror det alltid på personer givetvis. Alltså vilken bedömandegrupp och hur är den sammansatt? Så det kan ju variera och det kan ingen garantera att man mäter med samma mått alla gånger, men det är inte det viktigaste. Det viktigaste är att man tar det med en nypa salt om att tar det framför allt som ett stöd i att utveckla kvalitén. Det tycker jag är jätteviktigt.

Programledare Har ni här på Mälardalens universitet utvecklat någon form av *best practice* för hur ni ska kvalitetssäkra era utbildningar?

Martin Hellström Man kan ju säga så här att lite diplomatiskt svara, att vi håller på att utveckla ett väldigt bra system. Vi har ju fått underkänt vad gäller kvalitetssäkringssystem för utbildning och vi har intensifierat vårt arbete med detta och insett att vi måste ha ett mer samlat grepp om ett kvalitetssäkringssystem för både utbildning, forskning och verksamhetsstöd. Det är det vi kissar på just nu och drar ihop och det ser väldigt lovande ut och det kommer att bli riktigt riktigt bra. Framför allt så som det ser ut just nu kommer vi att jobba mindre och mer effektivt men med mer fokus på uppföljning och dokumentation.

Programledare Är det bra?

Martin Hellström Det tror jag att det är bra och den problematik som framför allt mindre lärosäten och högskola har, att man vill försäkra sig om att inte göra fel och det mynnar tyvärr ofta ut i att man har system som är alldeles för komplexa och för stora och svårhanterliga. Man skulle aldrig kunna driva ett stort universitet med den typen av nitiskhet och noggrannhet. Så det handlar om alltså att man har tillit till sig själv och till sin egen verksamhet och att man kan aggregera i de olika nivåerna på ett bra sätt. Så att man har bra möjligheter att dels dokumentera de positiva och de utvecklingsbara aspekterna och sedan följa upp dem och se hur det har det gått för dem som vi bestämde var utvecklingsområden. Det tror jag liksom är inte så komplicerat egentligen, men vi tror att det är komplicerat och då blir det krångligt. Vi måste avkrånglifiera detta. Så är det.

Programledare Fram med rakkniven.

Martin Hellström Ja.

Programledare Martin, jag tänkte att vi skulle gå vidare med akademisk frihet. Det är ju så att i januari 2023 fick Universitetskanslersämbetet ett regeringsuppdrag att göra fallstudier om hur de högre lärosätenas egna arbete med akademisk frihet, grundat i högskolelagen, och mycket handlar om att man vill ta reda på hur den akademiska friheten omsätts i praktiken ute på lärosätena. Martin, hur upplever du att kunskapen om akademisk frihet är bland forskare och lärare på MDU?

Martin Hellström Jag tror att den är ganska god. Det som man vet och det som är stipulerat och viktigt att veta är, att det är stipulerat i grundlagen. Att forskningens frihet är stipulerad där och att det finns ett tillägg i högskolelagen som pratar om utbildningens frihet i sammanhanget. När vi kommer till denna forskningens frihet, som den är stipulerad, så garanterar den att man får välja metod och att man får publicera det man har kommit fram till. Det är i de allra allra allra flesta fallen inga problem. Däremot om man är ett samverkande lärosäte som till exempel samverkar med en industri som har hemligstämplat material. Där det inte är möjligt för alla doktorander till exempel att vara på plats, beroende på vilka länder man kommer ifrån som student. Eller där publicering måste liksom vänta lite grann för att man måste först anmäla patent eller behöver det ena eller det andra. Då är det mer krångligt. Men det händer ju inte särskilt ofta och det är inte där skon egentligen klämmer. Skon klämmer liksom i debatten som förs i media. Att man drar fram och viftar med det

akademiska frihetskortet när man inte får som man vill. Eller när det passar. Då lämnar man gärna och har gärna en vidare förståelse för vad akademisk frihet egentligen är. Då blir det problematiskt. För då mixar man ihop olika dimensioner och då blir det väldigt otydligt och osakligt ofta. Men det som är en mer allvarlig fråga och som vi diskuterar till exempel i SUHF och andra är grenar, hur skulle den akademiska friheten se ut om man skulle fatta det lite vidare än som den är stipulerad idag och som jag redan nämnt att den är stipulerad? Då är frågan, alltså idag har vi till exempel en situation där riksdagen sätter sig och pådyvlar våra utbildningar ett visst antal examensmål. I vissa förskoleutbildningar är det upp till 29 stycken. Det är internationellt otänkbart. Det där är verkligen ingenting som man förknippar med den akademiska friheten. Att man gör partipolitik delvis av den typen av examensmål för vissa utbildningar.

Den andra frågan, som också är viktig tycker jag, är frågan, hur mycket de svenska högskolorna universiteten borde ha en institutionell akademisk frihet? Alltså tydliggöra våra självständiga enheter, juridiska subjekt, skulle man kunna säga och som jag tror det heter i Tarschys-utredningen från 2008, som jag tycker är väldigt bra. Som skulle kunna ligga till grund för en fortsatt diskussion i denna fråga. Så den akademiska friheten den är ju garanterad i den smala lilla omfattningen den är stipulerad. Vi behöver en saklig diskussion hur vi kan gå vidare med en mer institutionell frihet för våra universitet och högskolor. Att vi inte hela tiden får en jumboplats i internationella jämförelser med hur den akademiska friheten är tillämpad i olika länder.

Programledare Du menar att den är svag i Sverige internationellt sätt?

Martin Hellström Det menar inte jag utan det är ju en välkänd sanning som man kan läsa i olika rankningar. Jag skulle nog gissa att det oftast faller på sådana saker som jag nämnde. Alltså att regeringen direkt ingriper i utformningen av examensmål. Jag vet inget land där detta skulle tillämpas. Men också frågan hur fria universitet och högskolor är i sin institutionella författning. Vi är ju en statlig myndighet och det binder ju upp oss till staten. Sedan finns det också inom universitet och högskolor en rädsla att lämna den trygga statliga famnen. Så det har väl två sidor det också. Men jag tror att vi måste ta den diskussionen och titta på länder som löser det på ett väldigt bra sätt. Talade jag tidigare lite negativt om Tyskland så skulle jag kunna tala positivt om Tyskland i den här frågan i alla fall. Därför lärdomen efter andra världskriget och naziregimen var att man skulle ha en författning som garanterar så gott som möjligt att de aldrig mer skulle kunna inträffa. Då var det en viktig del att se till att utbildningen och forskningen är fri. Det tror jag har man verkligen lyckats med och lever upp till i Tyskland. Det finns ingen möjlighet att politiken lägger sig i hur utbildningar gestaltas eller vilka examensmål som ska finnas.

Programledare Martin, om du skulle konkretisera lite. Vilka är de tre viktigaste sakerna som Mälardalens universitet och som du arbetar med inom akademisk frihet?

Martin Hellström Jag tror att en sak är att vi förbereder för en ny organisation. En organisationsförändring där huvudutgångspunkten är att kollegiet få mer inflytande och makt över hur utbildningar, hur forskningen och så vidare ser ut. Det är en väldigt väldigt viktig fråga tycker jag principiellt. Därför vi måste lita på våra anställda och våra kollegor. Att de verkligen vet utifrån deras expertis vad som gäller. Det är ett väldigt konkret exempel.

Det andra är, vi har ju sagt och tagit en risk i att säga att vi är ett samverkandetill ett universitet. Det vill säga den ansats som gäller hela universitetet och just samverkan, och i synnerhet med industrin är ju ofta sedd som en inskränkning av den akademiska friheten. Jag skulle ju inte vara rektor här om jag skulle dela den uppfattningen. För det första vi samverkar om, och då vet vi ju vilka förutsättningar som gäller och våra samverkansparter vet att de ska inte påverka resultaten. De ska inte kunna påverka metodfrågan och de vet att vi måste publicera det här. Så med den kunskapen kan man också ha respekt för varandra och jag tror att detta hanterar vi på ett bra sätt. Jag har inte hört att det är den typen av problematik över huvud taget. På så sätt tycker jag vi hanterar dessa frågor transparent och ser till att alla vet förutsättningarna och att vi också vågar säga, nej här går gränsen alltså. Här kan vi inte samverka. Därför att det går inte helt enkelt. Den kunskapen har varje medarbetare och det tycker jag är väldigt viktigt att vi står på oss och förtydligar i våra samverkanssamarbeten.

Programledare Tack, rektor Martin Hellström för att Ämbetet fick besöka Mälardalens universitet i Västerås och ta del av allt fantastiskt ni har på ert universitet och höra om ditt jobb som rektor här.

Musik

Martin Hellström Tack så mycket.

Avannons Du har lyssnat på det andra avsnittet av Ämbetet - en podd om högre utbildning.

Ämbetet produceras av Universitetskanslersämbetet och i redaktionen ingår Leila Zoubir, Urban Göranson och jag, Karl Edqvist.

I nästa avsnitt vänder vi blicken inåt och tittar närmare på myndigheten med det krångligaste namnet i Sverige. Universitetskanslersämbetet. Vad gör vi och varför?

Vill du kontakta Ämbetet skriver du till e-postadressen press@uka.se och besök gärna vår hemsida uka.se.

Tack för att du lyssnat och vi hörs igen.